

John Glesner.

JOHAN PLESNER

f. 6. april 1896 — d. 10. september 1938.

Den 10. september 1938 — paa universitetets tiaarsdag — døde professor i historie dr. phil. *Johan Plesner* efter en blindtarms-operation paa Rigshospitalet i København.

Meddelelsen om dette dødsfald ramte alle hans venner og fagfæller med den største sorg, saa meget mere som det kom ganske uventet. Ganske vist havde Plesners helbred aldrig været særlig robust, paa Regensen havde han tilmed gjort indtryk af at være en svagelig mand, der tidlig vilde ældes. Men dette indtryk blev afløst af et helt andet, da han 1931 vendte hjem fra sit lange studieophold i Firenze med sin unge skotske hustru Kathleen, født Risk; under hans ophold i syden havde hans helbred taget en afgjort vending til det bedre, og i de syv aar vi endnu havde den glæde at have Plesner hos os, kunde vi se, hvordan han aar for aar blev raskere. Derfor kom det saa uventet, at Plesner brat blev revet bort af en rent akut sygdom, og det virkede samtidigt som et slag, fordi han i de forløbne aar ikke blot ved sin overlegne faglige dygtighed havde vundet vor respekt og beundring, men ogsaa ved hele sin rige menneskelighed havde opnaaet almindelig agtelse i vide kredse og den største hengivenhed hos alle, der kom i nærmere berøring med ham. Hans dødsfald midt i hans virksomste arbejdsaar forekom os derfor alle saa meningsløst; som en af hans venner blandt fagfællerne udtrykte det: »Man maatte ønske, at det havde været en hvilkensomhelst af os andre.«

Paa baggrund af den plads Plesner indtog i dansk historieforskning og blandt danske historikere, er det mærkeligt at

tænke paa, at hans løbebane oprindeligt tegnede til at blive en helt anden. Allerede 1912 forlod han skolen efter mellemskoleeksamen og uddannede sig i de følgende aar som maler, først paa teknisk skole og fra 1914 paa Kunstakademiet. Disse aar fik største betydning for hans senere udvikling; ikke blot vandt han blandt kunstnerne mange venner for livet, men hans store medfødte iagttagelsesevne udviklede sig herved udover normale historikeres. Thi mens de fleste historikere udelukkende eller væsentligt er filologiske historikere med skolet iagttagelsesevne overfor tekstkilderne, medbragte Plesner paa forhaand til studiet en fuldt udviklet »arkæologisk« iagttagelsesevne overfor de monumentale kilder, som han snart lærte at forbinde med den tekstkritiske methode til en helhed, der ved sin harmoniske ligevægt mellem to evner var dobbelt værdifuld, fordi den forekommer uhyre sjældent.

Langsomt drejede nu Plesner ind paa den bane, hvor han skulde yde sin indsats. 1920 tog han studentereksamen fra kursus, og i de følgende aar var han sekretær hos maleren J. F. Willumsen, som han blandt andet hjalp med udarbejdelsen af hans værk om el Greco. Gennem kunsthistorien nærmede han sig saaledes den egentlige historie, som han 1922 begyndte at studere paa Københavns universitet. Paa trods af sit svage helbred og sin daarlige hukommelse for historiens fakta vandt Plesner hurtigt en enestaaende position; hans professorer fik tidligt øjnene op for hans rige evner og store værd som menneske, hans kammerater beundrede og elskede ham, især maaske de af os yngre, der fik lejlighed til at arbejde sammen med ham og lære hans rige pædagogiske evner at kende. I sin studietid deltog Plesner i en øvelsesrække, som professor Eli Heckscher fra Stockholm holdt paa Københavns universitet, og herved indledte han en varig forbindelse med denne som videnskabsmand, lærer og menneske lige udmærkede mand, for hvem Plesner kom til at nære den største hengivenhed og agtelse. Til denne tid hører ogsaa Plesners første historiske publikation; under en øvelse hos professor Knud Fabricius i foråret 1924 skrev han en afhandling *Partidannelsen i de slesvigske Provinsialstænder i Tiden mellem de to dansk-tyske Krige*, som 1925 blev offentliggjort i *Sønderjyske Aarbøger* (p. 222—81); han paaviste heri,

hvordan det gamle slesvig-holstenske parti sprængtes under samlingen 1853—54, hvordan det danske mindretal med held søgte samarbejde med tyske bonde- og borgerrepræsentanter i en positiv slesvigsk reformpolitik i samlingen 1855, og hvordan et nyt tysk nationalparti fra 1857 fik afbrudt det saglige samarbejde og bevidst arbejdede hen imod det endelige brud.

1927 tog Plesner magisterkonferens i historie ved universitetet, og året efter rejste han med støtte af Rockefellerfonden til Firenze for at fortsætte sit specialstudium over italiensk middelalderhistorie. Under opholdet her sluttede han sig nær til den russiske emigrant Nicola Ottokar, der blev professor i italiensk historie ved universitetet i Firenze. Ved fire aars udbytterige studier samlede Plesner materiale til en række sammenhængende arbejder om florentinsk historie, af hvilke han dog kun naaede at fuldføre to, mens andre undersøgelser — en om Firenzes vækst og en om forfatningsudviklingen — stod foran endelig udarbejdelse. De to publicerede arbejder er hans disputats 1934 *L'Emigration de la Campagne à la ville libre de Florence au XIIIe siècle*, der behandler borgerskabets sociale struktur, og 1938 *Una rivoluzione stradale del Dugento* (Acta Jutlandica X, p. 1—101), der behandler Arnodalens opdyrkning og Firenzes administrative topografi. Disputatsen er blevet anmeldt i italienske, franske, engelske og tyske tidsskrifter og havde allerede skaffet Plesner et saadant europæisk ry, at han fik overdraget at skrive afsnittet om Italiens økonomi i det 13. aarhundrede til en planlagt *The Cambridge economic history*, et arbejde han var i fuld gang med, da døden rev ham bort. Da ogsaa det andet arbejde maa forventes at blive anmeldt indgaaende af eksperter i Europa, er der næppe grund til her at gaa nærmere ind paa de to værkers indhold.

Ved sin hjemkomst fra Italien 1931 blev Plesner bibliothekar ved Kunstindustrimuseet, hvor han i de følgende aar arbejdede i nært og frugtbart samarbejde med museets direktør Vilhelm Slomann, der ligesom Plesner havde vaagen sans for kunsthistoriens forbindelse med og betydning for den almindelige historiske udvikling. Dette nye arbejde, som han omfattede med største kærlighed, blev afbrudt, da han 1934 blev docent i historie ved Aarhus universitet.

I Aarhus fik Plesner professor Albert Olsen til kollega; skønt vidt forskellige havde de dog det fælles, at de begge først ad omveje var kommet ind paa deres akademiske løbebane og saaledes begge paa nærmere hold kendte verdener udenfor akademikerens. Plesner kom hurtig til at sætte pris paa Albert Olsens kraftfulde og vennesæle personlighed, og da de i hovedsagen havde samme syn paa undervisningen i historie, udviklede der sig et frugtbart samarbejde og et udmærket indbyrdes forhold. Det var derfor en stor sorg for Plesner, at samarbejdet allerede blev afbrudt 1936, da Albert Olsen blev professor i København, selv om Plesner ved denne lejlighed kom til at ombytte sit docentur med det ledige professorat.

Paa trods af sin sky for offentlig optræden og sin lidt ubehjælpssomme fremtræden kom Plesner netop som lærer til at yde en indsats af allerstørste betydning. Selv hans mangler omformedes paa dette felt til fordele; hans kejtede optræden var nemlig indtagende og tillidvækkende og bidrog sit til, at studenterne fra første færd overvandt deres sky for at blamere sig i professorens og kammeraternes nærværelse; hans daarlige hukommelse for historiske fakta virkede i samme retning og gav yderligere Plesner den fordel, at han som faa forstod at sætte sig ind i begyndernes forudsætninger. Naar han herved opnaaede saadanne resultater, skyldtes det naturligvis, at studenterne forstod, at der bagved det hele laa baade evne og vilje til at lede historieundervisningen ind paa et methodisk frugtbart plan. Som lærer saa han ikke sin opgave i at docere historie for sine elever, men han vilde ved snævert samarbejde med dem indføre dem i fagets methode og gøre dem selv til historikere; for skønt han naturligvis var klar over, at kun en brøkdel af de studerende senere kunde faa deres levebrød som videnskabsmænd, mente han dog, at det store flertal, der efter eksamen søgte ud til skolerne, vilde vise større initiativ og dygtighed i skoleundervisningen, naar de selv som videnskabsmænd af erfaring forstod, hvordan den erkendelse af den historiske udvikling var blevet til, som de skulde lære andre. Derfor fremhævede han ogsaa bestandigt, at synthesen var historiens egentlige formaal, og at enhver detailundersøgelse, som ikke havde synthese til formaal, var gold og i bedste fald ligegyldig.

I sin undervisning i methode lagde Plesner hovedvægten paa at lade kritik overfor vidneudsagnets paalidelighed gaa studenterne i blodet. Hans øvelse over mordet i Marseille paa kong Alexander af Jugoslavien vakte opsigt landet over; han lod her for de studerende forevise en film fra kongens ankomst til Marseille og det paafølgende mord og lod dem saa som »øjenvidner« nedskrive deres beretning om det skete, idet han siden hen vilde lade dem sammenligne deres beretninger med avisernes referater. Denne øvelse var kun en af mange, idet Plesner hele tiden eksperimenterede for at finde den rette form. Ved en lignende øvelse lod han studenterne iagttage de kendte billeder af mordet paa Wallenstein og hans officerer i kort tid og derefter nedskrive en beretning af, hvad de havde set; paa grundlag af disse beretninger udarbejdede de bagefter beretninger af begivenheden, nogle som advokater for Wallenstein, andre paa de kejserliges vegne. Ved andre eksperimentelle øvelser søgte Plesner at vise, hvordan beretninger forvansktes ved at gaa fra fortæller til fortæller, idet han lod korte skildringer (f. eks. en anekdote med pointe eller en kort levnedsskildring med mange fakta) gaa fra mund til mund blandt studenterne, saaledes at enhver nedskrev sin beretning, inden han læste den op for den næste.

Af hans egentlige historiske øvelser kan f. eks. nævnes en øvelse over Magna charta 1215—36. I fællesskab foretog deltagerne først en gennemgang og kommentering af teksten, som de saa sammenholdt med baronernes artikler og det saakaldte »unknown charter«; derefter udarbejdede studenterne enkeltvis analyser dels over partiernes stilling, dels af Magna charta som udtryk for magtbalance mellem de forskellige statsinstitutioner og befolkningsklasser, idet man søgte at paavise, at Magna charta ikke var fremgaaet ved de sejrige baroners diktat overfor en kapitulerende kongemagt, men at det drejede sig om et kompromis mellem forskelligartede standpunkter og interesser. Jævn-sides hermed udarbejdede nogle af deltagerne indledende oversigter over de faktorer, der havde betydning for udviklingen frem til Magna charta, f. eks. undersøgelser over hvad de engelske kongers franske ekspansionspolitik betød for forfatningsudviklingen eller over Londons rolle i Englands historie, mens et par studerende tog de vigtige spørgsmaal op om Magna chartas be-

tydning for parlamentets udvikling og om Sir Edward Coke og Magna charta.

Det var saaledes mere som institutleder end som forelæser, at Plesner saa sin gerning som universitetslærer, og han syslede hele tiden med planer om at skabe et »institut for historie ved Aarhus universitet«. Som en af opgaverne for et saadant institut havde han tænkt sig en undersøgelsesrække af Nordtysklands politiske, økonomiske og kulturelle betydning for udviklingen i Danmark i middelalderen, og arbejdet var for saa vidt allerede i gang, som flere studenter havde skrevet specialeopgaver over herhen hørende emner. Et led i disse undersøgelser var ogsaa Plesners afhandling *Lübeck og Danmark ved aar 1200* (1936, Scandia IX, 131—155), selv om den ydre foranledning var, at Plesner i 1935 tilkaldtes som opponent ex officio ved Jan Steenbergs disputats *Studier i dansk og nordtysk teglstensarkitektur i 13. aarhundrede*, hvorfor afhandlingen da ogsaa fremtræder som en anmeldelse af Steenbergs arbejde; Plesner paaviste Lübecks rolle paa dette felt og opstillede den thesis, der samtidig kom til at staa som program for andre undersøgelser paa dette omraade, at med Valdemar 2.s politiske erobring af Lübeck var det i virkeligheden Lübeck, der økonomisk og kulturelt erobrede Danmark (Scandia l. l. p. 143).

Plesners undervisningsmethode bar frugt, hans elever kastede sig med iver over videnskabelige studier, nogle i tilslutning til deres lærers forskningsomraader, andre paa helt andre felter som byzantinsk eller romersk historie; og Plesner viste sig utrættelig i sin iver for at give studenterne de bedst mulige arbejdskaar; saaledes lykkedes det ham at skaffe en student et halvt aars studierejse til Lübeck, mens to andre var et halvt aar i Italien og Grækenland. Under disse forhold kom Plesner til at nyde en enestaaende popularitet blandt studenterne og til at præge dem dybt. Maatte hans unge elever arbejde videre ad den vej, han har anvist, og maatte vi, hans efterfølgere, faa held til at udføre vor lærergerning som en fortsættelse af hans, — i saa fald vil Johan Plesners arbejde ved Aarhus universitet, saa kortvarigt det ogsaa var, sætte varige spor.

Adam Afzelius.